

В.В. ТАРАСОВ

Дніпропетровський національний університет
просп. Гагаріна, 72, м. Дніпропетровськ, 49010, Україна

**НОВІ ДЛЯ ФЛОРИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИДИ — *ELYTRIGIA MAEOTICA*
(PROCUD.) PROCUD. ТА *CLEISTOGENES*
SEROTINA (LINK.) KENG.**

Ключові слова: *Elytrigia maeotica*, *Cleistogenes serotina*, екологія, ареал

Elytrigia maeotica (Procud.) Procud. автор знайшов у ході геоботанічних досліджень на лівобережжі м. Дніпропетровська біля житлового масиву Ігренів, у балці Панкратьєва — лівого відвершка балкової системи Левшинська, яка належить до річок Самари і Дніпра.

Природна рослинність балки добре збереглася. Це різнотравно-кострицево-ковилові степи та їх варіанти на схилах різної експозиції, а також лучні і лісові ценози з багатьма цінними та рідкісними видами. У 2002 р. Дніпропетровська облрада зарезервувала балку для подальшого заповідання.

Із 226 знайдених тут видів судинних рослин 9 занесені до Червоної книги України, [13], один із них — до Світового [9] та Європейського [4] Червоних списків, 13 видів — до Червоного списку Дніпропетровщини [14], кілька рослинних формацій — до Зеленої книги України [5].

Умови є сприятливими для *E. maeotica* — делювіальні чорноземовидні ґрунти, на яких окремі його особини утворюють небачені для виду габарити: висота 115 см, довжина колоса 16 см, а за попередніми даними [10, 11], відповідно, — 100 та 12(15) см. Цікаво додати, що на його коренях утворюються захисні «чохли» із цементованих часточок ґрунту, особливо у рослин, які ростуть на піскуватих субстратах даного локалітета.

Рис. 1. *Elytrigia maeotica* серед щільного травостою з *Calamagrostis epigeios*, *Elytrigia repens*, *Poa angustifolia*, *Erigeron canadensis* та інших видів

Fig. 1. *Elytrigia maeotica* among dense herbaceous vegetation formed *Calamagrostis epigeios*, *Elytrigia repens*, *Poa angustifolia*, *Erigeron canadensis*

Завдяки досить високій конкурентній спроможності пирій успішно утримується навіть у густих заростях аборигенних трав, зокрема, *Vincetoxicum hirundinaria* Medik., *Origanum vulgare* L., *Poa angustifolia* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Nepeta cataria* L., *Thalictrum minus* L. (рис. 1) та навіть на узліссях із *Acer tataricum* L., *A. campestre* L., *Ulmus minor* Mill. та ін.

Трапляється також і в менш сприятливих умовах — на сухих та змитих схилах балки, серед субдомінантів асоціації степової рослинності, наприклад, *Amygdalus nana* — *Stipa pennata* — *Inula germanica* — *Lotus ucrainicus*.

Elytrigia maeotica успішно опановує також свіжі наноси делювію з майже чистих пухких відкладів суглинку і активно поширюється там як за рахунок його вегетативної рухливості (кореневищами), так і зернівками.

У червні 2008 р. Б.А. Барановський знайшов ще один локалітет *E. maeotica* у Петропавлівському р-ні Дніпропетровської обл., в околицях с. Самарське, у

Рис. 2. *Cleistogenes serotina*, зовнішній вигляд: А — нижня частина із майже щільною дерниною та вкороченими пагонами на ній; Б — верхня частина з суцвіттями, зігнутими при гербаризації рослини

Fig. 2. *Cleistogenes serotina* habit: А — bottom part with tussock and shoots; Б — upper part with inflorescences which were durbig arcuated while plant pressing

балці Крутий Яр (близько 100 км на схід від балки Панкратьєва). Зразок зберігається у гербарії ДНУ (*DSU*).

За одержаними даними та літературними джерелами [6, 10, 11] подаємо еколого-біоморфологічну характеристику *E. maeotica*: довгокореневищний багаторічник з мичкуватою кореневою системою, вегетативно-рухливий геофіт, оліго-мегатроф, факультативний галофіт, ксеромезофіт, сціогеліофіт, мегатерм за шкалою Бельгарда [2], анемофіл, балістохор, синзоохор. Це степолучний вид, факультативний петрофіт, літоральний псамофіт, інколи є рудеральним бур'яном [11]. Крім того, це цінна кормова, фітомеліоративна рослина (закріплювач ґрунтів, піонер заселення осипів) тощо.

За сучасними даними у флорі Харківської обл. трапляється зрідка [3]. У списку рідкісної флори сусідньої з Дніпропетровщиною Полтавської області відсутній [1, 11], як і в загальній флорі судинних рослин Правобережного степового Придніпров'я [8]. Таким чином, на північний захід від Дніпропетровської обл. *E. maeotica* не виявлений, тому наведені нові локалітети допоможуть уточнити його ареал і віддалити його межу на північний захід майже на 100 км (від м. Запоріжжя).

Загальний ареал пірїю азовського досить великий (Південно-Східна Європа, Кавказ, Середня Азія, Близький Схід). Для флори Дніпропетровщини це досить рідкісна рослина, але загрози зникнення для нього немає завдяки біолого-екологічній стійкості цього виду.

Поширення *Cleistogenes serotina* (Link.) Keng. в Україні обмежувалося Кримом та єдиним локалітетом у Хмельницькій обл. [5, 7, 8]. Основний ареал охоплює Північне Середземномор'я, Крим, Кавказ, Малу та Середню Азію [11].

Під час геоботанічних та флористичних досліджень восени 2007 р. автор у межах заказника «Візірка», створеного на відвалах залізорудного кар'єра на околицях м. Інгулець Криворізького р-ну у Дніпропетровській обл., знайшов змійки пізньої кілька невеликих локалітетів загальною площею близько 2 м².

Cleistogenes serotina росте на ущільненій суміші гірських порід світло-сірого та коричнюватого кольору (супісків, перемішаних з карбонатами та подрібненими уламками залізнякавих кварцитів) в оточенні таких видів, як *Festuca veselsiaca* Gaudin, *Potentilla incana* P. Gaertn., B. May. et Scherb., *Sedum acre* L., *Chondrilla juncea* L., *Melica transsylvanica* Schur, *Setaria viridis* P. Beauv. та інших, а також неподалік кущів *Rosa lapidosa* Dubovik.

Ці багаторічні зарості *C. serotina* мають явно адвентивне походження, як і давно поширеної у заказнику [12] цікавої південної рослини — *Astrodaucus littoralis* (M. Bieb.) Drude, занесеної до Червоної книги України [13].

За біоморфою *C. serotina* — це дерновинний багаторічник (у спеціальній літературі вона, як правило, конкретно не визначається). Від щільного вузла кушіння молоді пагони ростуть вертикально [7, 10, 11], впритул до материнських пагонів, і так формується майже щільна, відносно невелика дернина рослини (рис. 2).

Еколого-біоморфологічна характеристика *C. serotina*: дерновинний багаторічник, вегетативно-малорухливий полікарпик, мичкокореневий гемікриптофіт, оліго-мезотроф, ксерофіт, геліофіт, мегатерм, анемофіл (факультативний автогам), балістохор (і анемохор). Степовий та петрофільний вид, а також досить цінна кормова, фітомеліоративна, цікава для науки рослина, бо має хазмогамні та клейстогамні квітки, ритміка функціонування яких і їхня участь у створенні врожаю плодів не досить вивчені.

Таким чином, виявлені нові місцезнаходження цікавих видів — *Elytrigia maeotica* та *Cleistogenes serotina* — доповнюють дані про фіторізноманітність Дніпропетровщини та їх загальні ареали в межах України.

1. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавської області. — Полтава: Верстка, 2005. — 248 с.
2. Бельгард А.Л. Лесная растительность юго-востока УССР. — Киев: Изд-во Киев. ун-та, 1950. — 264 с.
3. Гореликова Л.Н., Алехин А.А. Растительный покров Харьковщины. Харьков, 2002. — 233 с.
4. Европейский Красный список растений, находящихся под угрозой исчезновения в мировом масштабе. — Нью-Йорк, 1992. — 185 с.

5. *Зеленая книга УССР*. Редкие, исчезающие и типичные, нуждающиеся в охране растительные сообщества. — Киев: Наук. думка, 1987. — 289 с.
6. *Конспект флоры юго-востока Украины* / Кондратюк Е.Н., Бурда Р.И., Остапко В.М. — Киев: Наук. думка, 1985. — 273 с.
7. *Круцкевич М.М.* Нові місцезнаходження змійвки пізньої (*Cleistogenes serotina* (Link.) Keng.) в СРСР // Укр. ботан. журн. — 1958. — 15, № 4. — С. 99—100.
8. *Кучеревський В.В.* Конспект флори Правобережного степового Придніпров'я. — Дніпропетровськ: Проспект, 2004. — 292 с.
9. *Мосякін С.Л.* Рослини України у Світовому Червоному списку // Укр. ботан. журн. — 1999. — 56, № 1. — С. 79—88.
10. *Определитель высших растений Украины*. — Киев: Наук. думка, 1987. — 548 с.
11. *Прокудін Ю.Н., Вовк Г.А., Петрова О.А.* Злаки Украины. — Киев: Наук. думка, 1977. — 518 с.
12. *Тарасов В.В.* Флора Дніпропетровської та Запорізької областей. — Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2005. — 276 с.
13. *Червона книга України*. Рослинний світ. — К.: Укр. енцикл., 1996. — 608 с.
14. *Червоний список рослин і тварин Дніпропетровської області* (затверджено рішенням облради 20. 10. 2000 № 305 13/XXIII).

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 29.12.2007

V.V. Tarasov

Дніпропетровський національний університет

**НОВЫЕ ДЛЯ ФЛОРЫ ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ ОБЛАСТИ
ВИДЫ — *ELYTRIGIA MAEOTICA* (PROCUD.) PROCUD.
И *CLEISTOGENES SEROTINA* (LINK.) KENG.**

Сообщается о местонахождениях новых для флоры Днепропетровской обл. видов злаков: *Elytrigia maeotica* (Procud.) Procud. в Днепропетровском р-не, в балке Панкратьева, и в Петропавловском р-не, в балке Крутой Яр, а также *Cleistogenes serotina* (Link.) Keng. в Криворожском р-не, в заказнике «Визирка» на отвалах железорудных карьеров. Приводится краткая биолого-экологическая характеристика видов.

Ключевые слова: *Elytrigia maeotica*, *Cleistogenes serotina*, *экология*, *ареал*.

V.V. Tarasov

Dnipropetrov'sk National University

**NEW SPECIES FOR THE FLORA OF DNIPROPETROV'SK
REGION — *ELYTRIGIA MAEOTICA* (PROKUD.) PROKUD.
AND *CLEISTOGENES SEROTINA* (LINK.) KENG.**

New species for the flora of Dnipropetrov'sk Region are reported: *Elytrigia maeotica* (Prokud.) Prokud. in Dnipropetrovsk District at Pankratev Hollow and in Petropavlovsk District, as well as *Cleistogenes serotina* (Link.) Keng in Kryvyi Rig District, in Visirka Preserve at dumps of iron-ore open-cast mines. A brief biological and ecological characterization of these species are provided.

Key words: *Elytrigia maeotica*, *Cleistogenes serotina*, *ecology*, *geographical range*.